

A man with curly brown hair and glasses, wearing a dark suit, light blue shirt, and red patterned tie, is speaking outdoors. He is looking slightly to the right of the camera. The background is a blurred green landscape with trees and a white fence.

De ondergrond en de energietransitie

‘Het draait om veiligheid, betrouwbaarheid en betaalbaarheid’

Zoals bij de Structuurvisie Ondergrond al duidelijk te zien is, zet de rijksoverheid bij beleidsvoorbereiding in een zo vroeg mogelijk stadium vol in op communicatie met alle stakeholders. Zo ook in de aanloop naar de Energieagenda: het ministerie van Economische Zaken bracht onlangs een visie uit op omgevingsmanagement bij de stimulering van duurzame energieproductie. Directeur Energie en Omgeving van dit ministerie, Meindert Smallenbroek, over het belang van vroegtijdige, open communicatie en het maken van keuzes.

Het is druk onder onze voeten. De ondergrond krijgt steeds meer verschillende functies met hun eigen belangen, die elkaar kunnen aanvullen, maar ook in de weg kunnen zitten. Overheden moeten daarom kiezen waar welke activiteiten kunnen plaatsvinden. Omdat deze keuzes niet los van elkaar gemaakt kunnen worden, is het Programma Bodem en Ondergrond opgezet. Het rijk en andere overheden werken hierin onder andere samen aan landelijke afspraken in de Structuurvisie Ondergrond (STRONG).

Keuzes

De Structuurvisie Ondergrond heeft vele raakvlakken met de voorbereiding van de Energieagenda. Dit komt omdat veel bronnen van energie, zowel fossiel als duurzaam, op de een of andere manier verbonden zijn aan de ondergrond. Zo kan een leeg gasveld bijvoorbeeld worden hergebruikt voor aardgasopslag. Daarnaast is het de vraag of de winning van bijvoorbeeld drinkwater en aardwarmte in hetzelfde gebied kan. Wat in de grond gebeurt, staat niet los van de wereld bóven de grond.

Er zullen dus keuzes gemaakt moeten worden, gefundeerd op kennis van zaken en zoveel mogelijk gedragen door de betrokken partijen. In de aanloop naar een Energie-agenda van het kabinet heeft het ministerie van Economische Zaken daarom onlangs een visie uitgebracht op omgevingsmanagement bij de stimulering van duurzame energieproductie.

Directeur Energie en Omgeving van dit ministerie, Meindert Smallenbroek, vertelt over de rode draad in deze visie: 'De omslag naar een CO₂-arme energievoorziening in 2050 is een grote operatie met grote ruimtelijke effecten. Denk aan windparken en zonneparken en niet te vergeten de infrastructuur die daarvoor nodig is, zoals hoogspanningsleidingen: je gaat het allemaal terugzien in ons landschap. Vaak op plekken waar we ook wonen, werken, recreëren. Waar natuur is, en landbouw en water. Duurzame energie heeft ook vaak meer ruimte nodig dan fossiele energie: denk aan parken met windmolens of zonnepanelen. Omgevingsmanagement moet je in dit licht zien: een instrument waarin de belangen van de energietransitie worden gewogen ten opzichte van andere belangen. Met als doel om transparant te zijn, en met elkaar te kijken of en waar deze te combineren zijn, zodat er winst ontstaat voor alle partijen. Dit geldt voor zowel hernieuwbare vormen van energie als voor mijnbouwactiviteiten.'

Omgevingsmanagement

'Daarom zeggen wij in onze visie op omgevingsmanagement: streef naar winst voor alle betrokken partijen: overheden, bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Je bent toch bezig met kijken naar een vrij onbekende toekomst. Dat willen wij niet tevoren regisseren, maar we willen er wel goed op kunnen anticiperen. Dat betekent dat je nu vragen neerlegt, in plaats van oplossingen. Wat vinden men-

sen belangrijk? Waar ligt hun behoefte? Daar kom je achter door in gesprek te gaan en verbinding te zoeken. Zo worden mensen en organisaties die de gevolgen van een beslissing ondervinden, betrokken bij het voorbereiden van die beslissing: we nemen ze vanaf het begin mee in het proces. Omgevingsmanagement is geen toverformule. Winst voor alle partijen is niet altijd mogelijk en weerstand kan niet altijd worden weggenomen. Maar het open en transparant organiseren van het besluitvormingsproces draagt wel bij aan de legitimiteit.'

Duurzame energievoorziening

Stimulering van duurzame energievoorziening is een belangrijke pijler van het beleid van Economische Zaken. *Hoe kijkt u daarbij aan tegen het raakvlak met de drinkwatervoorziening en hoe wilt u de drinkwatersector daarbij betrekken?*

Smallenbroek: 'Bij de overgang naar een koolstofarme energievoorziening zullen we omschakelen van fossiele naar duurzame energiebronnen. Voor verwarming van onze gebouwen kijken we bijvoorbeeld naar het gebruik van aardwarmte. En voor het terugdringen van de CO₂-uitstoot kunnen we ook het opslaan van CO₂ niet op voorhand uitsluiten. De ondergrond speelt dus een onmiskenbare rol in de energietransitie. En dat raakt dus ook de belangen van andere gebruikers van de ondergrond, zoals het drinkwaterbelang. De provincies zijn verantwoordelijk voor een adequate

'DE ONDERGROND SPEELT
EEN ONMISKENBARE ROL
IN DE ENERGIETRANSITIE'

‘VRAGEN STELLEN IN
PLAATS VAN OPLOSSINGEN
NEERLEGGEN’

bescherming van grondwater rondom bestaande plekken voor de openbare drinkwatervoorziening. In de voorbereiding van de Structuurvisie Ondergrond zijn de provincies daarom een belangrijke gesprekspartner.’

Participatie en communicatie

‘In de afgelopen twee jaar zijn diverse bijeenkomsten georganiseerd, waarin ideeën voor de Structuurvisie Ondergrond werden getoetst en verschillende partijen input konden geven. De drinkwatersector is daarbij een heel belangrijke partij voor ons. De drinkwaterbedrijven exploiteren de huidige winlocaties voor de openbare drinkwatervoorziening, zowel als het gaat om grondwateronttrekking als oppervlaktewaterwinning. Bij trajecten zoals de Structuurvisie Ondergrond en op projectniveau betrekken we daarom de drinkwaterbedrijven. Dat doen we samen met de collega’s van Infrastructuur en Milieu en de provincies. We moeten hierbij vroegtijdig elkaars belang kennen, erkennen, en vervolgens komen tot een afweging waarbij zowel de veiligheid, betrouwbaarheid en betaalbaarheid van zowel ons drinkwater, als onze energievoorziening gegarandeerd is. Het is mijn ervaring dat je de oplossingen vaak vindt in die driehoek veiligheid – betrouwbaarheid – betaalbaarheid.’

De transitie naar duurzame energievoorziening betekent naar verwachting een

toename van bodemenergiesystemen waaronder geothermie. *Levert dit een spanningsveld op met drinkwaterwinning? En hoe wilt u in het omgevingsmanagement omgaan met dit spanningsveld?*

Smallenbroek: ‘Werkzaamheden in de ondergrond moeten altijd veilig en betrouwbaar worden uitgevoerd, zonder effecten voor de kwaliteit van het grondwater. In de Structuurvisie Ondergrond wordt dit spanningsveld ruimtelijk uitgewerkt en inzichtelijk gemaakt. Waar nodig worden keuzes gemaakt: bijvoorbeeld of er gebieden zijn waar er niet geboord mag worden. Maar het gaat niet alleen om de ruimtelijke consequenties. Ons ministerie organiseert daarom samen met Energiebeheer Nederland (EBN) en Vewin bijvoorbeeld een expertmeeting over boren in de ondergrond, om de risico’s te identificeren en te bespreken hoe we daarop moeten anticiperen.’

Energie en drinkwater zijn beide nationale belangen; bovendien is drinkwater een sector van vitaal belang voor de samenleving. *Wat betekent dat volgens u voor de wijze waarop deze twee belangen ten opzichte van elkaar afgewogen moeten worden en hoe moet dat proces volgens u verlopen?*

Smallenbroek: ‘Naar verwachting neemt het gebruik van de ondergrond toe voor mijnbouwactiviteiten, zoals geothermie. Daarnaast blijft de beschikbaarheid van

schoon grondwater voor onze drinkwatervoorziening van groot belang. Het ‘dienen’ van deze nationale belangen is een samenspel tussen verschillende overheden, waarbij elke overheid een eigen rol en verantwoordelijkheid heeft. Het rijk heeft bij de drinkwatervoorziening een systeemverantwoordelijkheid. Dit houdt in dat het rijk via wetgeving de taken en bevoegdheden toedeelt, de spelregels vaststelt en de instrumenten biedt om het beleid te kunnen vormgeven en uitvoeren. De wijze waarop we dit in het proces van de Structuurvisie Ondergrond doen, zie ik als goed voorbeeld van omgevingsmanagement. Vanuit het besef dat er geïnvesteerd moet worden in vertrouwen bij burgers, belangenorganisaties en decentrale overheden is het noodzakelijk om tijd te nemen voor gezamenlijk overleg op een moment dat de besluitvorming nog niet vastligt.’

‘Een afweging zal maatwerk zijn, waarbij rekening wordt gehouden met de locatie-specifieke omstandigheden en voorzieningszekerheid. Er zal telkens afgewogen moeten worden of de activiteiten veilig, betrouwbaar en betaalbaar kunnen plaatsvinden waarbij de drinkwatervoorziening én de energievoorziening gegarandeerd zijn. Hoe de politiek uiteindelijk de afwegingen zal maken, is niet aan ons: onze taak is het leveren van de juiste informatie om tot een keuze te kunnen komen, inclusief bijvoorbeeld verschillende opties en consequenties.’

Wat kan de drinkwatersector de komende tijd van u verwachten in de uitwerking van de visie op omgevingsmanagement en de betrokkenheid in het proces rond duurzame energie en veiligstelling van drinkwaterbronnen?

Smallenbroek: ‘Momenteel werken wij aan een Energieagenda. Hierin worden maatregelen opgenomen om te komen tot een CO₂-arme energievoorziening in 2050, die veilig, betrouwbaar en betaalbaar is. Aan deze agenda ging een dialoog met burgers, bedrijven, instellingen en maatschappelijke organisaties vooraf. Die dialoog blijft. Het komen tot een CO₂-arme energievoorziening is immers een immense en voortdurende operatie. Wij blijven dus ook de drinkwatersector betrekken bij de belangrijke beleidsbeslissingen rondom duurzame energie.’